

Krúdy — új tükörben

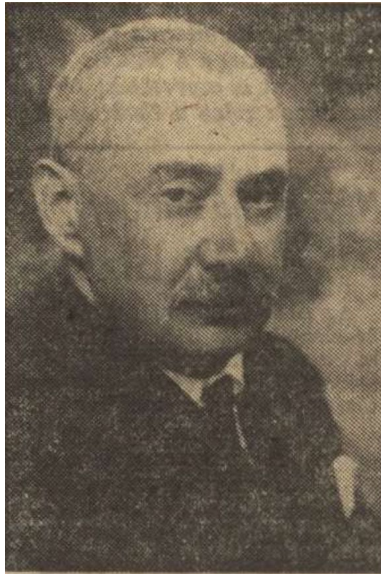
Mindnyájunkban él egy idillikus *Krúdy-kép*; legenda a bohém-boros, az álmódó, az olvasót lírai hasonlatokkal elbódító romantikus íróról. A nosztalgia emberéről, Proust magyar társáról, a múlt könnyes megidézőjéről. Mit mutat ezzel szemben a realitás? Az első viszonylag teljes Krúdy-sorozatot a Szépirodalmi és a Magvető jelentette meg az ötvenes és a hatvanas évek között. A hetvenes évek végén azonban most már egyedül a Szépirodalmi gondozásában egy újabb életműsorozat indult, amely a lehetséges teljességre törekedett. A szorosan vett irodalmi anyag már megjelent, most legutóbb a *Pesti album*-mal a publicisztikai írások is napvilágot láttak, jövőre és azután jönnek a történelmi arcképek (majd egy portrékötet vár még megjelenésre, az *Irodalmi kalendárium*). Így tehát elérkezett az idő a számvetésre. Barta András irodalomtörténésszel, a sorozat szerkesztőjével és szöveggondozójával arról beszélgettünk, milyen arcot mutat az író annak, aki alaposan beleássa magát a kötetekbe. Mindenekelőtt: mekkora is ez az életmű?

— Százhusz normál kötetben jelenhetne meg a teljes életmű — válaszolja Barta András —, és ebből mindössze husz kötet nem szépirodalmi jellegű. A mostani sorozatban új, eddig ismeretlen regényt már nem találtunk, de a novellák és a publicisztikai írások egyharmada most jelent meg először kötetben. Erről nagyrészt tudtunk, hiszen a Petőfi Irodalmi Múzeumban, Gedényi Mihály munkája nyomán a teljes bibliográfia már korábban elkészült — az új anyag csupán terjedelmi okokból nem került a korábbi sorozatba. A kutatómunkát nagymértékben könnyítette, hogy az író a tízes évektől kezdve többnyire az *Est*-lapokban publikált; csupán az ifjúkori írások felkutatása okozott gondot.

— A közvéleményben valóban él egy kép, a múltakat rózsaszínű ködfátyolon át ábrázoló, és oda visszavágyó íróról. Változik-e ez a beállítottság, ha valaki közel hajol a szöveghez?

— Egy jeles írónk még nemrégiben is azt mondta, hogy a Krúdy-életmű harmonikus. Ami azt jelenti: nem is csak az olvasóban él az a hiedelem, hogy az író a századvéget és a századelőt kiegyensúlyozottnak ábrázolta, mintegy idillikusan; hogy illúziókat táplált a századforduló Magyarországaival kapcsolatban. Akik így látják, két alapvető mozzanatot nem vesznek fi-

gyelembé. Krúdy — amint azt *Ady*ról is írta — szintén „önmagával viaskodó költő” volt. Ami úgy értendő, hogy egy darabig valóban azt gondolta: az a bizonyos középbirtokos-honorációr réteg minden nehézség nélkül átmentheti magát a XX. századba. Ezt a korai, Jókai és Mikszáth stílusát követő írások valóban így is mutatják. Ezeknek az írásoknak ideálja Alvinczi Edu-

árd, vagyis *Szemere Miklós*, akit később majd megtagad. A kilencszázttizes évek elején döb- benn rá, hogy hamis illúziót mel- lengetett; ettől kezdve változik a tematika és a stílus is — végül Krúdynak el kellett fogadnia a Monarchia ügyének csődjét.

— Miként tükröződik ez az írásokban?

— Mindenekelőtt megjelen- nek az alteregók, s ezek mint- egy szembesítik a két világot. Így születik meg a tízes évek elején *Szindbád* alakja, később a *Rezeda Kázméré*, *Nagy- botos Violáé*, az *Asszonyságok* díjában pedig egyenesen egy számonkérő *árnyfigurával* találkoznak. A másik jellegzetes- ség, amit a Krúdy-életműben nem vesznek figyelembe, az *irónia*, ami egyfajta távolság- tartást és kritikát fejez ki ko- ra és a félmúlt valóságával szemben. *Huszárik Zoltán* *Szindbád*-filmje azért zseniális, mert egymásba fonódva látat- ja a romantikus és az ironi- kus Krúdyt.

— Szokás az íróval kapcsola- tban a múltbavágyásról be- szélni. Erről mi a véleménye?

— Krúdy kettős kötöttség- ben élt; a múlthoz kötötték a gyökerek, a család, aztán a mecénás és ideál; az a bizo- nyos Alvinczi-Szemere, aki va- lóban úgy élt a Pannónia Szál- lóban, mint egy hindu herceg. Ugyanakkor egyre világosab- ban felismerte, hogy ennek a rétegnek a lába alól kicsúszott

a talaj. Erdemes megemlíteni, hogy csupán mintegy husz esz- tendővel a pályakezdés után kezd a publicisztikai munkát (a *Pesti levelekkel* a Magyar- országban), mert ekkor ismer- te fel, hogy közvetlenebbül kell fellépnie a társadalmi illúziók ellen.

— Tükröződik-e ez a szem- léletváltás a regényekben?

— Egy kevés késéssel. A *Vörös postakocsi* 1913-ban nagy sikert aratott, öt kiadást ért meg, és rádúplázandó a siker- re, megírta a folytatást, az *Őszi utazások a Vörös Posta- kocsi*-t. Így aztán csak 1918— 1919 táján (és talán nem is véletlen, hogy akkor) jelennek meg azok az írásai, amelyek- ben kiábrándultsága szépiro- dalmi formát ölt. Ekkortájt je- lennek meg sorban a *Napra- forgó*, az *Asszonyságok díja*, az *N. N.* és végül a *Mit látott Vak Béla szerelemben és bá- natban?* Ez utóbbi regény új- rafelfedezésének érdemét szí- vesen mondom magaménak; ez az első magyar szürrealista re- gény: kompozíciójában is, lá- tomásosságában is az. Bécsben jelent meg 1921-ben az emigrá- ciós *Új Könyv* című folyó- iratban, könyvalakban pedig csupán az első életműsorozat- ban. Itt egészen extatikus for- mában és apokaliptikus képek- ben kap irodalmi megfogalma- zást az a belső küzdelem, ami- re az imént utaltam. Később a hang szordínósabb lesz, de nem veszíti el többé kritikai élet. Tipikus példája ennek az a kései híres pár-novella, amelyben a két ellentétes hős szemszögéből írja meg ugyan- azt a történetet: az újságíró és a nemesúr párját (*Utol- só pohár az Arabs Szürkében* és *A hírlapíró és a halál*).

— Ha ebből a nézőpontból szemléljük Krúdyt, másként kell elhelyeznünk a század ma- gyar irodalmában?

— Feltétlenül. Ő arra volt hivatott, hogy a századelő Ma- gyarországnak legsúlyosabb konfliktusát fogalmazza meg; azt a tragédiát, hogy a ma- gyar társadalmi fejlődés töré- ses volt; a feudalizmus és a kapitalizmus közötti átmenet anomáliákkal és lehetetlenség- gekkel volt teli. Ezek a bete- ges tünetek, mondjuk így: ki- eletlenségek a magyar polgá- rosodással kapcsolatban szinte mindmáig éreztetik hatásukat. Véleményem szerint paradox módon ez az egyik oka *Krúdy reneszánszának* is. A mai ér- telmiség azért is olvassa nagy érdeklődéssel kötetét, mert egy olyan társadalmilag meg nem oldott polgárosodási folya- mat ellentmondásosságait tükrö- zik, amelynek nyomai máig érzékelhetők.

Lukácsy András